

Til Likeverds- og Mangfoldsutvalget

Oslo, den 26. oktober 2021

SKRIFTLIG INNSPILL TIL LIKEVERDS- OG MANGFOLDSUTVALGET

SAFO forslag til prioritering av virkemidler:

Våre myndigheter må:

- **Innen 2022, inkorporere CRPD i menneskerettsloven**
- **I pakt med CRPD, erstatte lov om vergemål med en lov om beslutningsstøtte**
- **At nytt regelverk for bruk av tvang utformes i pakt med CRPD**
- **Våre nasjonale myndigheter må, i samarbeid med norske kommuner, innen 2030, sikre en fullt ut inkluderende skole, hvor universell utforming av alle skoler og inkluderende pedagogikk er gjennomført. Dette innebærer:**
 - **Veikart universelt utformet nærscole 2030 realiseres.**
 - **Gjennom lov og regelverk, og ved hjelp av prosjektmidler og øremerking, vil Regjeringen gi klare signaler om at forsterkede skoler/ enheter/ klasser ikke er veien å gå i norske kommuner**
- **Våre nasjonale myndighet må, i samarbeid med norske kommuner, innen 2030, sikre funksjonshemmedes rett til å velge hvor man vil bo, og med hvem man vil bo. Dette innebærer:**
 - **En tydeliggjøring i regelverket om funksjonshemmedes rett til å motta tjenestene i valgfri bolig**
 - **Tydeliggjøring i regelverket om at kommuner som velger å bygge samlokaliserte enheter med mer enn 6 enheter, ikke vil få innvilget lån eller tilskudd via Husbanken.**

Mandatet

Mandatet legger til grunn at det skal gjennomføres kartlegginger over holdninger og utviklingstrekk, hvordan det påvirker menneskerettigheter og hvilken betydning det har for menneskerettigheter og likestilling. Forskning, utredninger og foreliggende kunnskap skal ligge til grunn for utvalgets arbeid. Utvalget blir også bedt om å foreslå tiltak og strategiske innsatser som kan bidra til å redusere fordommer og bidra til «bevisstgjøring av rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse gjennom hele livsløpet». Det skal utformes et forslag som kan gjennomføres innenfor gjeldende budsjettrammer.

«Fra Bruker til Borger», «Likeverd og tilgjengelighet», «På lik linje» og akkurat nå «BPA-utvalget» og «Likeverds- og mangfoldsutvalget» - I løpet av de to siste tiårene har funksjonshemmede og deres livssituasjon vært utredet både i egne utredninger, og som en del av utredninger på ett eller flere samfunnsområder. Kartlegging og statistikk gjennomføres, og selv om mye mangler, oppgraderes kunnskapen med jevne mellomrom. Samtidig ser vi også at funksjonshemmede utelates fra en del utredninger på viktige områder. Frem til Regjeringen Støre var på plass i dette årets valg, var Ytringsfrihetskommisjonen uten representasjon fra funksjonshemmedes organisasjoner. Lied-utvalget, med oppdrag å utrede videregående skole, ble ikke bedt om å vurdere funksjonshemmede elevers situasjon i skolen. Imidlertid, de utredningene som finnes gir mer enn nok grunnlag til å si en god del om livssituasjonen til borgere med funksjonsnedsettelse. Samtidig bekrefter viktige utredninger hvor funksjonshemmede ekskluderes, det vi allerede vet. Fremdeles utelates og ekskluderes mennesker med funksjonsnedsettelser i det norske samfunnet, og fremdeles er virkemidlene som benyttes puslete, med manglende satsning på nødvendig økonomi, øremerking, lovregulering og sanksjoner.

Likeverds- og Mangfoldsutvalget er intet unntak. På ny skal det det kartlegges og utredes, og tradisjonen tro skal deltakelse i arbeidslivet være sentralt. Det skal sees hen til forskning, utredninger og foreliggende kunnskap. Det mangler ikke på en uttalt forståelse og indignasjon over tingenes tilstand. Det mangler heller ikke på uttalt velvilje og gode ønsker. Hva som mangler er viljen til å prioritere kraftfulle virkemidler som bidrar til likestilling. Hva som mangler er også viljen til å inkludere funksjonshemmedes stemme og funksjonshemmedes meninger og synspunkter. Ytringsfrihetsutvalget og Lied-utvalget neglisjerte problemstillingene og representasjonen fra funksjonshemmede. Mangfolds- og Inkluderingsutvalget ble nedsatt uten noen form for involvering fra funksjonshemmedes organisasjoner. Dette er på tvers av CRPD som slår fast at myndighetene aktivt skal involvere funksjonshemmedes organisasjoner i alle deler av relevant politikkutforming. Organisasjonene har verken vært involvert i prosessen rundt mandatutforming, utvalgsrepresentasjon eller andre deler ved etableringen av utvalget. Ekskluderende handlinger og brudd på CRPD preger politikkutforming langt inn i departementale korridorer.

Situasjonen – funksjonshemmede diskrimineres

Funksjonshemmede ekskluderes og diskrimineres. Utestengende og diskriminerende holdninger bidrar til ekskludering, og det samme gjør de fysiske omgivelsene som er utilgjengelige for personer med synshemming, med hørselshemming, bevegelseshemming og kognitive funksjonsnedsettelse. Det hindrer deltakelse i arbeidsliv, på skole, i kultur og idrett, familielivet, friluftsliv og generelt på alle livets arenaer.

Det går en rød tråd når det gjelder mengde og omfang av utredninger om funksjonshemmedes situasjon på alle livets områder. Kartlegginger, forskning, forslag til tiltak og strategier har blitt lagt frem og diskutert. Noen av forslagene har fått gjennomslag, men typen av forslag og/eller omfanget og innhold har blitt begrenset av fokus på økonomi, patriarkalsk tankegang og skepsis til å pålegge aktører for omfattende forpliktelser.

Vergemål

Vergemålsloven gir myndighetene mulighet til å frata en person helt eller delvis den rettslige handleevnen med bakgrunn i diagnose. I tillegg til dette viser praksis at vurderingene som gjøres og prosessene som fører frem til bortfall av rettslig handleevne kan være mer eller mindre tilfeldige. Tolga-saken er et eksempel på dette.

Tvang

Loven om psykisk helsevern og hjemler «frihetsberøvelse og tvangsbruk» for mennesker med «alvorlig psykisk lidelse». Lov om Helse- og omsorgstjenester kapittel 9, benyttes som juridisk grunnlag for bruk av tvang ovenfor personer med utviklingshemming. Bruken av tvang oppfattes ulikt av de som utsettes for tvang og ansatte. Mens de som utsettes opplever det som krenkende og urettmessig, opplever ansatte tvangen som nødvendig og undervurderer skadevirkningene av krenkelsene¹

Ekskludering i skolen

Spesialskolene for mennesker med funksjonsnedsettelse ble stort sett avvirket i løpet av 80 og nittitallet, men det innebærer ikke at funksjonshemmede er fullt ut inkludert i ordinært klassefelleskap eller ordinær undervisning. Elever med funksjonsnedsettelse undervises i egne grupper, egne rom, egne bygg og egne skoler. Særlig elever med utviklingshemming nedvurderes i forhold til eget faglig potensiale og jo lengre opp i klassetrinn, jo mer vaffelsteking og opplæring i «dagliglivets gjøremål».

Elevene vurderes ikke ut fra individuelle forutsetninger, men stigmatiseres i bolk med konklusjon at faglig opplæring ikke er aktuelt. Ekskluderingen er verst i videregående skole hvor 70 % av elever med funksjonsnedsettelse ekskluderes fra ordinær undervisning og ordinært klassemiljø. Målsettingen om inkludering i skolen i pakt med CRPD artikkel 24, oppfylles med andre ord ikke i norsk skole.

Manglende universell utforming – i skolen og i samfunnet generelt

Et i mange tilfeller ekskluderende skolemiljø forsterkes av fysisk utilgjengelige skoler. Det finnes en rekke undersøkelser og kartlegging av tilgjengelighet og universell utforming av våre skoler. Hvilke indikatorer som benyttes og hvordan undersøkelsene foregår varierer. Anslagene for tilgjengelighet og universell utforming er derfor forskjellige. Norges Handikapforbunds undersøkelse fra 2014 viser at 8 av 10 grunnskoler er utilgjengelige mens Kartverkets undersøkelse fra 2017 viser at kun 7 % av

¹ <https://www.sintef.no/siste-nytt/2012/tvang-oppfattes-ulikt/>

inngangspartiene er helt tilgjengelige for rullestolbrukere mens 26 % av inngangspartiene er utilgjengelige for personer med nedsatt syn². Organisasjonene av funksjonshemmede har i godt og vel et tiår bedt om tidsfrister for universell utforming samt et økonomisk løft som kan stimulere til oppgradering av eksisterende bygg og uteområder. I stedet for handling har svaret vært informasjonskampanjer og stadig nye utredninger og vurderinger.

Uforholdsmessig byrde

Diskriminerings- og tilgjengelighetslovens vektlegging av uforholdsmessig byrde knyttet til tilrettelegging, tilgjengelighet og universell utforming har i praksis vingeklippet effekten loven har på likestillende endringer i de fysiske og organisatoriske omgivelsene.

Brukerstyrt personlig assistanse - BPA

Fokus på mikroøkonomiske vurderingsperspektiver, redselen for å utfordre det kommunale selvstyret med for sterke rettigheter, samt bekymringen for å miste tjenesteytternes kontroll over tjenestemottakerne og innholdet i omsorgstjenestene, bidrar til at Brukerstyrt personlig assistanse i stadig større grad omdannes fra et likestillingsverktøy til en kommunal assistanseordning uten fleksibilitet og selvbestemmelse.

Nye institusjoner

Samlokalisering av funksjonshemmede i stadig større enheter, gjør at Ansvars-reformen fra begynnelsen av nitti-tallet er i ferd med å miste sin effekt. Vi er på vei mot nye institusjoner for funksjonshemmede, hvor særlig mennesker med utviklingshemming får merke effekten av mindre mulighet til å bestemme hvor og hvordan man vil bo, og med hvem. Kommunene heies frem av organisasjonskonsulenter som prediker effektivitetsgevinster og kostnadsreduksjoner med størst mulig samlokalisering av leiligheter for tjenestemottakere³. De store leilighetskompleksene utstyres med personalbase og fellestjenester, uten at tjenestemottakerne får sine behov individuelt vurdert slik som loven krever. Tjenestemottakernes egne ønsker og livskvalitet oversees, og konsulentene skifter vekselvis mellom å begrunne samlokaliseringen med «the more the merrier» og å påpeke at tjenestene som ytes ikke skal overstige lovens minimumskrav.

Delta i arbeidslivet

I mandatet løftes det også frem at «betydningen av deltakelse i arbeidslivet skal være sentralt». Det er en gåte for oss i SAFO, hvordan ansvarlige myndigheter tror at arbeidslinjen for funksjonshemmede kan utvikles positivt så lenge ikke elever med funksjonsnedsettelse i tilstrekkelig grad inkluderes i skolen. Når oppvoksende slekt opplever at elever med funksjonsnedsettelse undervises utenfor fellesskapet, hvordan skal de da forstå at også funksjonshemmede skal være en del av ordinært arbeidsliv. Når elevene ikke vokser opp med erfaringer fra barnehage og skole at alle, med og uten funksjonsnedsettelse, har egne ressurser, varierende ressurser og talenter og evner som kan bidra i fellesskapet, hvordan lærer de da verdien av mangfold og variasjon. «Alt henger sammen med alt» sa Gro Harlem Brundtland. Funksjonshemmedes muligheter på arbeidsmarkedet henger sammen med at arbeidsgivere er villige til å ansette på tross av funksjonsnedsettelse. Holdninger formes gjennom barndom og oppvekst og en vesentlig arena er grunnskolen, videregående og høyskoler og universitet.

²https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Bolig_og_bygg/Offentlige_bygg/#heading24624

³ <http://www.nfunorge.org/Om-NFU/NFU-bloggen/Gode-liv/>

Alt henger sammen

Like muligheter i skolen og arbeidslivet henger også sammen med like muligheter til å delta på alle samfunnets arenaer, for god livskvalitet, men også for å kunne sosialiseres inn i samfunnets ordinære fellesskap og for å utvikle vennskap og omgangskrets. Likestillingsverktøy som BPA, hjelpemidler, tilrettelegging og universell utforming er en vesentlige forutsetninger, det samme er inkludering i skolen, i kultur og idrett, fornøyelser og friluftsliv. Full inkludering og likestilling av funksjonshemmede krever vilje til satsning og prioritering, av økonomiske ressurser og vilje til lovregulering og tjenester som reelt sett bidrar til selvstendighet og likestilling. Det hjelper lite når kommuner som Molde eller andre, følger konsulentenes råd om minimumstjenester og institusjonalisering. Det hjelper ikke når økonomiske ressurser til skoler og andre offentlige bygninger ikke prioriteres og barn, ungdom og voksne med funksjonsnedsettelse stenges ute fra offentlige arenaer og vanlige samfunnsaktiviteter.

Tid for handling

SAFO mener tiden er inne for handling. Vi vet allerede en del om nødvendige virkemidler. Ta disse i bruk, så kan våre neste utredninger handle om hvilke ekstra tiltak og virkemidler som må prioriteres i tillegg. Vi trenger ikke en Likeverds- og Mangfoldsutredning.

Med vennlig hilsen

Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner

Tom Tvedt
Styremedlem
Sign.

Janne Skei
Daglig leder

